

РУКОПИСНА “ХРОНІКА” ДЕРМАНСЬКОГО МОНАСТИРЯ (1511-1673 рр.)

Вивчення монастирських літописів та хронік ранньомодерної доби є досить актуальним завданням сучасної гуманітаристики¹. Щоправда, про якийсь відчутний поступ у справі нового прочитання відомих чи віднайдення нових наративних джерел говорити не доводиться. Особливо це стосується знаменитого Дерманського монастиря на Волині, історії якого майже не торкалася рука прискіпливого дослідника². Назвемо також декілька публікацій новітнього часу³. Ситуацію виправила нещодавно захищена кандидатська дисертація Наталії Лопачької⁴, яка опублікувала також декілька статей з теми⁵.

Цікаво, що набагато краще вивчена історія Жидичинської архимандрії біля Луцька⁶, хоча згаданий монастир нічим особливим, за винятком маєткового багатства, від Дерманського монастиря не вирізнявся. Маємо на увазі передовсім ту обставину, що саме в Дерманському монастирі сформувався в другій половині XVI ст. один із осередків Острозького відродження, а в 20-х рр. XVII ст. він став резиденцією архієпископа і письменника Мелетія Смотрицького, який тут помер і був похований⁷.

Джерельні матеріали про Дерманський монастир досліджуваного періоду публікувалися в різний час у різноманітних виданнях. Так, наприклад, ще 1876 р. був оприлюднений невеликий інвентар монастиря 1571 р., який зберігся в Бібліотеці ординації Красінських (ідеться про фрагмент опису церковних маєтків Острожчини)⁸. Нещодавно Т.Гуцеленко опублікувала, разом із фрагментом згаданого джерела, два нових, значно більших і інформативніших інвентарі монастиря – 1627 і 1689 рр., які збереглися в фондах львівської наукової бібліотеки⁹. В.Атаманенко передрукував інвентар 1571 р. повністю¹⁰. Крім опису монастирської церкви Св.Димитрія, джерело уміщує перелік сіл з підданими: Дермань, Білашів, Кунин, Коршево, Глинськ. І.Ворончук актуалізувала давніше опубліковану джерельну інформацію про те, що Дерманський маєток був наданий ще 1497 р. князеві Костянтину Івановичу Острозькому “за службу”¹¹. В.Атаманенко здійснив публікацію поборового реєстру Острозької волості 1604 р., яка уміщує списки підданих сіл Дерманського монастиря (Дермань, Білашів, Коршів та Кунин)¹², а також повний варіант інвентаря 1627 р.¹³ Цікаво, що згаданий інвентар був представлений Полоцькому архієпископові Мелетію Смотрицькому, який, вочевидь, ще не був архимандритом в Дермані. Назагал, архівні джерела, зокрема, в фонді Дерманського монастиря в ЦДІАУК, досі не вивчалися фронтально.

Щодо постатей настоятелів Дерманського монастиря XVI-XVII ст., то відомості про них, здебільшого, фрагментарні. Так, відомо, що наприкінці XVI ст. – на початку XVII ст. архимандритом монастиря був отець Генадій, учасник православного Берестейського собору 1596 р.¹⁴ Найпізніші документальні свідчення про о.Генадія датуються 1620 р., але вже на початку XVII ст. він утратив уряд настоятеля: 1602 р. князь В.-К.Острозький

іменував ігуменом Дерманського монастиря Ісакія Борисковича. У середині 20-х рр. монастир перейшов до Мелетія Смотрицького¹⁵, а після його смерті у 1634 р. – до відомого василіанського діяча і письменника Івана/Яна Дубовича¹⁶.

Рукописний текст, який є предметом цієї публікації (його назва “Хроніка Дерманського монастиря” є досить умовною), зберігається серед сумаріїв документів цієї обителі, що стосувалися переважно майнових справ. Цілком можливо, що з цієї причини численні дослідники, які працювали зі справою № 67 фонду 2072 “Дерманський монастир” (місце зберігання – Центральний державний історичний архів України у Києві), не звернули уваги на один із сумаріїв, у якому зміст документів подавався незвично для такого роду джерел. Як правило, сумарії являє собою реєстр документів монастирського архіву, які стосувалися права власності на один або кілька маєтків. Зміст згаданих документів подавався надзвичайно коротко, в більшості випадків він укладався в одне речення.

Сумарії для дослідників історії церкви важливі передусім як джерела з історії економічної діяльності монастирів. Саме тут зібрана компактна інформація про економічні (передусім земельні) стосунки з сусідами протягом тривалого часу – від кількох десятків років до одного, іноді двох століть. За їх допомогою можна також встановити додаткові документи до історії економічної діяльності монастиря, які згодом були втрачені, уточнити час керівництва обителлю тим чи іншим настоятелем, тощо.

Отже, працюючи з справою № 67 фонду 2072, ми звернули увагу на один із сумаріїв, який значно відрізнявся від інших. На відміну від подібних реєстрів, він мав не скорочені, а розширені анотації документів про право власності Дерманського монастиря на маєтності, які були фундовані на його користь князями Острозькими, починаючи з 1511 року. Власне, саме ця тема (а не складання літопису чи хроніки) передусім цікавила укладача сумарія. Проте його невідомий автор (вочевидь, один із ченців Дерманського монастиря), який склав згадану хроніку 1755 року, виявився людиною не тільки прискіпливою, але й емоційною, до тогож, небайдужою до історії краю.

Здебільшого, хроніка відтворює події XVII ст. Записів XVI ст. є всього шість, всі вони без винятку маєткового характеру і стосуються прав монастиря на село Білошів. Запис під 24.05.1597 р. є досить інформативним: князь Василь-Костянтин Острозький підтвердив надання монастиреві “давніх” маєтків (Дермань, Кунин, Коршів, Білашів і половина Малого Мізоча). Підтвердження продовжувались і на початку XVII ст., причому, князі Острозькі назавжди відмовились від них, як від спадкових маєтків роду. У 1622 р. вони вже не підлягали розподілу за ординацією Острозьких. Починаючи з 1628 р., у записах згадується архімандрит монастиря Мелетій Смотрицький, який добивався у князів Заславських, спадкоємців маєтків Острозьких, підтвердження на непорушність надань Дерманському монастиреві.

Хроніст часом плутає події і змішує свої уявлення про тих чи інших діячів: так, наприклад, він приписує князеві Василеві-Костянтину Острозькому уряд волинського воеводи, який належав його синові, а Мелетія Смотрицького називає волинським єпископом. Незважаючи на це, хроністові все ж вдалося відзначити чимало цікавих подій і деталей тогочасної дійсності. Так, він фіксує напади та посягання на монастирські маєтки, що було характерною ознакою тієї неспокоїної доби.

У записах 1641-1643 рр. з'являється постать архімандрита Яна Дубовича, якому протягом кількох років довелося відстоювати в судах різної інстанції монастирські маєтки Кунин, Коршів і Білашів.

У хронологічних межах 1643-1673 рр. хроніка оглядає факти боротьби монастиря за свої маєтки на тлі загальних історичних подій, що відбувалися в Речі Посполитій та Україні. Причому, автор наповнив їх власними коментарями та оцінками. Згадана контекстуалізація заповнює переважну частину рукопису цього періоду. Татарські напади на Україну, події часів Визвольної війни під проводом гетьмана Богдана Хмельницького, драматичні роки Руїни та становище в ці часи Дерманського монастиря окреслюються автором хроніки яскраво та емоційно, надаючи їй особливого колориту. Він не прагне приховати свої пропольські симпатії, зображуючи Хмельницького і повсталих як “ребелізантив”, що є закономірним, адже гнів повсталих був спрямований, передовсім, проти католиків та уніатів.

Публікуємо текст рукопису згідно з оригіналом, тогочасною польською мовою, яка містить вкраплення латини. Збережено тогочасні та авторські форми історіописання, включаючи й різноманітні помилки.

Summariusz

Z oryginalnych dokumentow do dobr monastera Dermanskiego służących ad enucleationem w sprawie teraznieyszey krotko zebrany d 26 Xbris anno 1755 go.

Roku 7019 od stworzenia swiata, a od narodzenia panskiego 1511 d. 26 juny w jndukcey 14, Juryi Waseliwicz Zasławski z Ostrogskich kniaz, Semionowi Olizarowiczowi zonie jego y tego sukcesorom, dobra Białoszow nazwane w Wołyńskim sytuowane xtwie wyzuwaięc się z całego generaliter do nich dziedzictwa cum attinemp et pertinere za trzydziescie kop groszy szerokich przedaie.

Notandum.

Tego Semena Olizarowicza corka Nastazia jminiem, poszedszy za Janusza Michajłowicza Sanguszkowicza kniazia, wniosła posaznie w dom jego wies Bielaszow. Ktory pomieniony kniaz Jwan Michajłowicz Sanguszkowicz z przyzwoleniem Nasti kniahini Semieniowny Olizarowiczowny zony swoiey do monastera Dermanskiego (lęcząc się do dawnego zapisu testia swego) cum rac zapisuię condytionie, ze iesliby miału byz kolwiek ta wies Bielaszow wykupna, czy od samego kniazia Juria Wasilewicza, czy tez następnych jego sukcesorow, tedy to trzydziescie kop groszy szerokich maia bydz monasterowi Dermanskiemu wypłacone, a za dusze jego, to iest Semiona Olizarowicza, in recompensam dobrodzieystwa, a zedy pamięę wiecznemi czasy w modłach czyniona była.

Roku 7020 od stworzenia swiata, a od narodzenia panskiego 1512 d. 24 Xbris w yndykci 15, Janusz Michajłowicz Sanguszkowicz kniaz wies Bielaszow cum attinere et pertinere przy assystency Nasti Semienowny Olizarowiczowny kniahini zony swoiey monasterowi Dermanskiemu z wyzey wyrazonę kądycią zapisuię.

Roku 1542 d 4-ta january ..... Biata de domo Koscielecka Ostrogska kniahynia, brachł y winnickę staroscina, po Ill Konstantynowiczu Ostrogskim kniazium wdowa, zegwzbieta¹⁷. Iliaszewiczownę corkę swoię dziedzicznych maiętnosci dział // czyni, gdzie dobra monastera Dermanskiey, to iest wies Bielaszow cum attiere iako juz do funduszu, przez Janusza Michajłowicza kniazia przyłączonę, z innemi dawnych funduszow lęcząc dobrami, od dobr podległych swieza uczynionemu działowi (prawdziwie za manasterskie uznaięc) excynuię. Ktory dział Zygmunt krol approbuię.

Roku 1544 d 27 7bris w indykcie trzeciej w Brzesciu Zygmunt Pirwszy krol polski, wielki xze Littw., Ruski, Pruski etc. Beacie de domo Koscieleckiej Ostrogskiej kniahyni, brachłwę y winnę starosciney, po Illi kniaziu pozostały wdowie, przy innych na dobra dziedzictwu podlegaiące poddanych do potwierdzenia tranzakcyach, etiam¹⁸ prawo miedzy Jurjem Wasylewiczem Zasławskim kniazem, na przedaz wsi Bielaszowa a Semenem Olizarowiczem kupno tych ze dobr zasze (za wazne uznaiąc) konfinmuie.

Roku 1544 d 29 7bris w jndykcyi 3 ciey, w Brzesciu Zygmunt 3ci krol polski, wielki xze litewę, ectt. na usilnie zędanie Beaty z Koscielca Ostrogskiej kniahini, brachł y Winnę starosciney, prawa monasterowi Dermanskiemu zapisem Janusza Michayłowicza Sanguszkowicza kniazia na wies Bielaszow do fundacyi słuzące, razem z obligacyię ułożonych trzydziestu kop szerokich groszy za wazne uznaiąc konfirmuie.

1597 d 24 may w Dubnie Konstantyn Kostantynowicz Ostrogski, kniaz kyiowski, wieda wołynskiej ziemi, marszałek włodziemski stta, dobra ad antiquo do monastyra Dermans fundacyię nadane to iest Derman, Kunin, Korszow, Bielaszow, wsi z osiadłosciami, całe y puł Małego Mizocyka chęćę, aby w swoiey konserwowane były jako ex jure collationis fundator, wydanym listem iaką sąprawdziwę manastyrskie przyznawa.

1602 d 12 8bris Janusz krakowski kasztelan y Alexander wołyński wwdą Konstantyno Konstantynowiczowie Ostrogskie xiężęta bracia rodzeni, oyczystey czyniąc dział substancie dobra do manastyra Dermanskiego fundacyię zdawna należąca, od korolow polskich wydanemi konfirmowane przywileiami, to iest wies Derman, wies Kunin, wies Korszow, wies Bielaszow cum attnere et pertinere całe y połowe Małego Mizocyka jako nienależące do jch susiedzkiego dziedzictwa tym ze dystynawię działem.

Roku 1602 d 5 ta julii. W Ostrogu jtem Konstantyn Konstantynowicz Ostrodski kniaz, kyiowski wwdą, wołynskiej ziemi marszałek, włodziem sttą, dobr wyrazonych do monastera Derman fundacyię należących powtorne na wieczne czasy listem wydanym // czyni przyznanie.

Roku 1604 inwentarz oryginalny caley Ostrogskiej włosci z podpisem własney ręki jmcia pana Nowickiego ostrogskiego stt, w ktorym dobra do monastyra Dermanskiego antiquitas fundacyię należące z jch poddanstwem superius wyrazone (zwyłkaiącym¹⁹ expresse wsi Bielaszowa caley) od dobr dziedzicznych ostrogskich xiężąt powago,²⁰ na ten czas zwierzchnosci staroscinskiej z racij poborow seymu ..... wybieranych uniwersalnie dyslyngwuie wszystkie.

Roku 1609 d 27 7bris. W Ostrogu Janusz Konstantyno Konstantynowicz Ostrogski kniaz, krakowski kasztelan dobra do monastera Dermanskiego fundacyię zdawna od xiężąt przodkow swoich nadane, to iest wies Derman, wies Kunin, wies Korszow, wies Bielaszow całe cum attinere y połowe Małego Mizoczka itidem na wieczne czasy wydanym listem jure collationis tanquam fundator utwierdza przyznawa y approbuie.

Roku 1622 d 28 junij. W grodzie Łuckim excerpt z inwentarza Ostrogskiej ordynacji dobr ziemę duchownych kturym probuie się, ze dobra monastyra Dermanskiego fundacyjne wszystkie in genere, tak jako ab antiquo duchowne ostrogskiej nie podlegaią prawa ordynacyi.

Roku 1628 d 20 january Alexandra Iwanowicz Kyiowskiego wwdy z Zasławskich xiężąt Ostrogskiego, pirwszego ordynata, przy wyrazoney pieczęci originalney mandat kturym buntuie się przeciw zwierzchnosci monastyrskiej poddanstwo tanqm ex jure collatio fundator samo przymuszony religiey zelozią, na prozbe w.o archymandryty dermanskiego surową growzi,²¹ przykazuiąc w tym ze mandacie serio to iest na nieposłusznych pod wino stu kop litt. do monastyra, a oprócz tego pod karę szubienicy lub turmy w Dubnie tatarskiej. A zeby dawnym ultronce²² podlegali byli powinnosciom co w oruginale obaczyc mozna.

Notandum.

Patet tedy oczewiscie z tego mandatu, ze poddani dobr dermanskich bardziej pretaruię more rustico własne pozytki przy protekcyi swiedzkiej władzy, aniz panszczane duchownych powinności, kturymi ..... musieli by obserwowac zwykłe posłuszenstwa. // A tym samym y przeciwko świętey nie brykac unij starali się o to usilnie, a zeby przeniosły pod inną zwierzchność jarzmą swego poddanstwa dalsze exercere mogli zuchwalstwo ҃loc,²³ to iest jak z tego mandatu poznac mozna przy początkach buntow, ze ta uzurpowana od nich protekcyą sprawiedliwą od tylu lat dobr monastyrskich fundacyą w tak wielkie udała przez szczerą jch złość za następującym czasem kłotnie y niebezpieczeństwa.

Roku 1630 20 febrarij. W Dubnie list Władysława Dominika Alexandrowicza z Zasławskich Ostrogskiego kniazia po funduszu ordinationis ostrogiane, drugiego ordynata hrabi na Tarnowie, kturym na prozbę w.o Meleciusza Smotrzyckiego archimandryty, approbuię dobra do monastyra Dermanskiego dawną przodkow swoich nadaną fundacyę z ich poddanemi, onym spokojnosc y od żołnierskich stacyi całość tanqm ex vi collationis fundator deklaruię.

Roku 1630 20 febr. W Dubnie mandat Władysława Dominika Alexandrowicza na Ostrogu Zasławskiego kniazia, ordynata, hrabi na Tarnowie, ktorym ..... na prozbę w.o Meleciusza Smotrzyckiego archimandryty ludzi w czasie potrzeby woienney naraz do zamku Dermanskiego oderwanych nazad przywraca z surowym posłuszenstwa, w czym jezeli by się renittentis pokazali karę na kazdego winy kop dziesięć kładzie y panczynne robic do manastyra nakazuię.

Roku 1630 28 february. W Dubnie Władysław Dominik Alexandrowicz na Ostrogu Zasławski kniaz, hrabia na Tarnowie, za ustnym rozkazem y listowną decyzję a za wiadomościę jegomosci xiędza Bogusława Rudoszewskiego kyiowskiego biskupa swego pro tunc opiekuna na usilno prozbę w.o. Meleciusza Smotrzyckiego archimandryty z syła komissię na kturę wysadzony jm pan Trzeciecki ludu słuzałego pułkownik uczyniwszy w siolach do Dormania fundacyę nadanych to iest w Dermaniu, Kuninie, Korszowie, Bielaszowie całych y w połowie Mizoczyka Małego pilną w gromadach indagacyę²⁴ i miedzy niemi jedynastu strzelcow y dwuch wynalaczy haydukow onym tak iako za świętey pamięcie xza jmmci kasztelana krakows w czasie walney potrzeby byli wzięci tez same aby odprawowali powinności serio dekretem swoiey kommissyi // nakazuię jnych zas swowolnie w ten się łączących komput annihilowawszy jako poddanych do robot ciągłych manastyrskiej nazad przywraca zwierzchnosci pod wino in casu nieposłuszenstwa superius w mandacie xiężęcym wyrazoną

Roku 1633 24 7bris w Opatowie mandat ..... Władysława Dominika Alexandrowicza z Zasławskich Ostrogskiego kniazia ordynata hrabi na Tarnowie kturym na usilną prozbę w.o. Meleciusza Smotrzyckiego juz na ten czas Łuckiego eppa y exarchia dermanskiego archimandryty dysponuię dworzan swoich aby ziechawszy ad fundum Derman poddanych przeciwnych zwierzchnosci manastyrskiej do dawnego przyprowadzili posłuszeństwa co tez subsecutum.

Roku 1635 13 may w Dermaniu jch m pp. Woyciech Miastowski podoł stolnik Ramuld Dubiński stta y Olbrycht Ablinski od jo Władysława Dominika Alexandrowicza na Ostrogu y Zasławiu kniazia hrabi na Tarnowie w sprawie strony strzelcow y haydukowej sadzeni ad fundum Derman ziechawszy decyduią przez dekret komissyi zeby na usługę woienną Rczypttey z dobr monastera Dermanskiej podległych fundacę ..... iak jedynastu strzelcow y dwuch haydukow w.o. archimandryta dermanski nie dawał gdzie innych chłopow domagających się byc w kompucie strzeleckim y hayduckim robić panszczynie y jne powinności mocą daney sobie władzy. Taz serio nakazuię komissia.

Roku 1636 22 febr. w Dubnie item z dyspozycy jo Władysława Dominika Alexandrowicza na Ostrogu y Zaslawiu kniazia hrabi na Tarnowie powturnie wydana komissya na kturę wysadzeni będąc ww jch mc pp to iest: jmo xiędz Hercyusz Opatowski kustosz, Stanisław Skorwowski ziemski stenczynski sędzia Woyciech Miastowski podolski stolnik y Andrzej z Rysin Rysinski przeyrzawszy supliki od poddanych włosci Dermanskiey przyniesione y tą jako niesłuszne wzgardziwszy sprzeciwiącym się władzy swoiey zwierchnosci powturnie nakazuię tym ze podanym posłuszenstwo jako panu swemu dziedzicznemu monasterowi powinne y tych ze samych tylko iedynastu strzelcow y dwuch haydukow herum semel pro semper ..... uznaię a sam jo xze jmm własnym podpisem ręki swoiey y przeyłęconą pieczęcią za wazną uznawszy konfirmuię.

Roku 1641 d. 9 na aprilis w Krzemieću w.o. Serafina Bielskiego namiesnika // w Dermanskim monasterze jmieniem przewielebnego w Bogu oycy Jana Dubowicza archymandryty y całego oycow zgromadzenia uczyniony manifest: na to przeciwko j.o. xciu jmmci Władysławowi Dominikowi kniazia koniuszemu ktury przed lat pięćią przez wydanę swoią komissyą y podpisane oną własną ręką approbowawszy dobra monastera Dermanskiego funduszem zdawna należące potym ydęc przeciwko tym ze swoym dyspozycyom przez nasłanych umyślnie ludzi nie tylko wielkie w tych ze dobrach poczynił wiołęcyą ale tez y na siebie po części one odebrał. Tu juz tedy o niesłuszną dobr monasterskich uzurpacyą zaczyna się z xciem jmmcia process.

Roku 1641 d 1 ma junij oblata ekstraktu z xiąg skarbowych litewskich wyiętego kopia opisane dobr duchownych to iest kleru utriusq ritus swiedzkiego y monasterow zakonnych znajduięcych się w całej Ostrogskiey włosci w roku 1571 w sobie zamykaiąca gdzie wsie do monastera Dermanskiego z dawnych nadania fundacyi jako duchowne excypowaną.

Roku 1641 d 16 8bris w Krzemieću strony Dermanskiego monastera przewielebnego oycy archymandryty Dubowicza y całego oycow zgromadzenia zakonnych przeciwko jo xciu jmmci Władysławowi Dominikowi na Ostrogu Zaslawskiemu na reindukcyą w dobra wyszwyrzone gwałtownie monasterowi obiętę urzędowna w grodzie Krzemienieckim relacya.

Roku 1641 d 29 8bris w Krzemieću między przewielebnym w Bogu oycem Janem Dubowiczem dermanskim archymandrytem y jego monasterem z jedney a jo xciem jmmi Władysławem Dominikom z drugiey strony wypadły dekret za ktorym post injunctum experimentum y uznaniem forum et competentiam actoris ac actionis dla zanesioney przez xcia jmm do rozsędzenia się w Trybunale koronnym Lubelskim mocy²⁵ następona remissa.

Roku 1643 d 4ta may w Trybunale koronnym Lubelskim z remissy grodz Kremienieckiey w sprawie dermanskiey zanesioney otrzymany dekret kturym nakazano ad fundum Derman, Kunin, Korszow y Bielaszow na inkwizycyą stronom komissia to iest a zeby jnspatio niedziel szesciu od wyrazonego wyzey termina na uznanie krzywd między storonami indagacya była expediowana.

Enucleacya krotka z racyi prze...ania dalszego processu dla ustawicznych // w Rusi woien.

Tu juz tedy strony zywo obiedwie zybierały się do wypełnienia tey dekretu sentencyi az w ten sam prawie czas następona przez karę Boga uniwerzelną o świętym Janie straszna tatarska inkursya szyki tak potrzebnym nie bez umartwienia pomieszała zamysłom poniewarz poganie nagle w kilku dziesiąt tysięcy wpadłszy na Wołyn y całą ta prowincyą wszerez y wzdłuż horendissime pędrując y ogniem wszędy znosząc nie tylko pobliskie wsie y miasta tym okrucienstwem z ludzi po większey części ogołocili ale y monaster Dermanski tegoz doznał przez nich nieszczęsią poniewarz pustkami prawie był uczyniony dla rozproszonych

od tak wielkiej poganstwa surowosci oycow zakonnych kturę inkursyą od końca prawie tego tatarska kontynuowała potencya.

Roku 1644 dalsza poganska woyna na Ukrainie jch tyrany ..... y Ukrainie rozposcieraających się od woysk koronnych była prozekwowana pod który czas z obodwoch prawie stron przez nieustanne exkouzyę exercebantur w spustoszonym Wołynia kraiu hostilitates. Az tandem na ukłoniony przecierz do miłosierdziu Pan Bog dał otrzytać woyskom koronnym tryumf y zuyięzyc nieprzyaciela z którym potkawszy się w Ochmatowie przedzzielność na ten czas wielkiego hrtmana Koniecpolskiego na trzydziestie tysięcy porazoną zaczym do krotkiego czasu przywrocony był pokoy co wszystko Godfrid Lengnit author obseruit w swoiey wyraza hystoryi sub folę 176 parag. 9 y naszą klasztoru Dermanskiego od zyięcych na ten czas oycow utwierdzaią tradycye.

Lubo zas ustały trwogi woienne y boiazni, ale tym czasem powroceni z rozsypki oycowie tanquam od desertam arabiam do Dermania y same prawie zasławszy rudera barzief o swoym myslili nieszczęściu y reparacyi pustek, aniz zaczęty o krzywdy tak wielkie ale z potężnym uzurpatorem prawny prozequowac process który pod ten czas maiąc tatarską jako za kortyne jnkursyą a spustoszenie za sposobność juz niemało iak pretendował częsc sobie funduszowych dobr dermanskich przywłaszczac poczoł partem.

Ta zas była rzecz dla całego nayosobliwsza zgromadzenia ze dobroc boska z skrytych swoich wyrokow chcąc oycow w tym ze samym umartwic czasie przewielebnego Jana Dubowicza archimandryą filar całosci dobr funduszowych y zarliwego // praw obronce jako by na iednym nie dosic było za nasze dekreta umartwieniu przez smierc odebrała y tak w tym zamieszaniu lat kылka zeszło bez processu poparcia y oo.ermanscy nic nie mogli do tey przysć łatwosci tak ciężkief dopomnienia się krywdy.

Roku 1648. Nastąpiła potym straszna z uniwersalną całej oyczyany ruiną herszta Chmielnickiego rebelia pod krory czas od zuchwałego kozactwa zuchwałosci, Dermanski monaster zdawna w unij świętey zostaiący pofturnie został spustoszony, ludzie od tatarow wybrani, zakonnicy wszyscy rozproszeni po lasach y paryach tułac się musieli nie tylko cerkiewne arygentarye y ornamęta ale nawet y dokumenta gdzie mozna chowaiąc monasterne ktore przez lat siedm rok po rok trwaiąc nieustannie hostilittes niesłusznie uzurpowanych dobr sobie monasterynych in spatio tego czasu ułuzerdżyły²⁶ possessią poniewarz pod ten czas dla tey poniewierki y dokumenta w dalekie pouwozone strony częścią pochowane taiemnie ze o nich tak prędko nie mozna było uziedziec y akta po grodach oraz kancelariach y sama w Trybunale sprawiedliwosc milczec musiału jeszcze się y na to nieskączyło gdy z miłowania Boga wrędy głodziec y mizeryi biedni czekaiąc zaqkannicy: az nowa z pułnoicy niespodziane takze.

Roku 1655 od szwiedzkiej potencyi nastąpiła burza pod ktury czas trzecie znowu nastalo Dermanskiego monastera spustoszenie y w czym kozacka przepuscila złosc w tym szwedzkie dopełnilo lepiej okrucieństwo ozdoby cerkiewne zabrane utracilismy do reszty mizerni rozproszeni zakonnicy. Dobra ciężkiefi obciężone kontrybuciami ktorym niepodobną było wystarczyc dla zruynowania, dobr przez kozaki y tatarzy niesłychanego, ktore do takich juz przyszli byli angustyc przez te trzy lata woyny szwedzkich ze się w nich leswie kылka osob dusz zyięcych znaydowało w takowey tedy pałaiącego marca zawierusie nie mozna się było zadnym sposobem o niesłuszne w dobra wdarcie y sprawiedliwief upomniec krzywdzie.

A tym czasem to za tym nastąpiło częły process to iest jo xze jm Władysław Dominik Zasławski krakowski na ten czas wwda dług smiertelnosci płacąc wszystkim uniwersalny roku 1655 umarł, zaczym do tego przyszło ze następca jego w oyczystey substancyi młody kniaz Alexander Janusz // Władysławowicz w dobr nigdy dziedzictwa swemu niepodległych

niesprawdliwą po oycu swoim urzędł sukcesia ktore jako niesłusznie dawniejszym trochę przywłaszczone były czasem tak przy tey choc niesprawdliwej okazyi tego młodego pana utwierdziła się w nich tym barzies possessya. Do czego pomogły wiele dalsze następującey woyny zawierzuchy a oo. Dermanskich juz mocną uiszczonych słabosc y jnne przy tym okolicznosci.

Ktorzy potężnych młodego xcia na ten czas opiekunow mając u siebie apprehensya²⁷ (a oso bliwie jm pana Bieniewskiego czernihowskiego wde pareat ipsi Deus, ktury nayprzeciwniejszy był zawsze dobr zakonnych restytucyi) przy nayskretniejszym uzercu zalu y naygłębszy do Boga westchnieniach umartwieni w tak ciężkiey do sposobniejszego jnteres ten wolili odłożyć czasu czekając cierpliwie az się nad niemi łaskawy kiedyz kolwiek Bog zmiłuię aniz rownie jak komasy²⁸ słucemi²⁹ tak nieskączona z naymocniejszemi woynie zaczynac s wami.

A tym czasem roku 1657 węgierska nastąpiła subtuosissima Rakocego jnkursya ktora przyłączywszy się do nadwerezoney od szabli polskiej szwedzkiej Gustawa potencji y wpadszy ię swemi siłami ciężką go krutnie zdezolowanemu dokazało Wołyniowi ktory dla wypalonych przez srogosc węgrow takze wołoszy wsi y miast to dla wybranych od pogan w niewolę poddanych zostawał popiołach.

J choc to zdarzył Bog łaskawy ze ta okrutnego węgryna tegoz zaraz roku pod Miedzybozem uskromiona była zuchwałosc przez Waleznego szable Potockiego przecierz w tey jeszcze nib była zupełnie oyczyzna subtuacyi a zeby zostaiąc quasi in umbra mortis miłym doskonale cieszyła się pokoiem poniewarz od czterech przeszło tat Główny Koronny wakuię Trybunał dla nieustannych woyny, tumultow y ustawicznych jnkursyi ieszcze y dotąd do pirwszey swoiey nie był przywrocony ozdoby.

Roku 1658. Po lat czterech Trybunału Koronnego wakowaniu nastąpiła tandem w Piotrkowie reasumpcyja, a poniewaz dla zagęszczonych przez opryszky po goscincach rozbojow a częście grassuiącey miejscami zarazy nie tylko dokumentow, ale y zycia nawet trudno dowiedz do sądu zaczym w ruskich prowincyi a osobiwie Wołyńskiej // z wielkim umartwieniem pacjentow nie moga byc liczna przez lat prawnie dwie w Trybunale Koronnym trefkwencya w takim nieszczęściu gdy się nigdzie wychylic nie mozna było jnne nowa a gorsze (ze kozdy o własney zdrowia ochronie myslie musiał) następowwały nieszczęścia to iest z takowych okazyi.

Roku 1659 smierc Chmielnickiego rebelizanta ktory nacij naszey monstrum, szczęśliwych ruina panstw, dezolacya religij, niechcąc byc y po smierci nawet spokoyc nowę znowu w prowincjach panstw ruskich przez pozostałych assedos wszczowszy rebelizuiących rewolucyję kozakow ciężką y straszliwą pocięgnęła za sobą od moskiewskiej potencji woynie ktora z ciężkimi trwając przez czas niemały excursyami w tych trzech prowincjach Podolu, Wołyniu y Ukrainie niezmierne przyniosła szkody a lubo w kilkunastu na placu ległych tysiącach y utraconym wodzu Trubieckim szablą poskromiona Wygowskiego sprawdliwą, w tym ze roku odniosła kleskę. Przeciez to co jey wykonała z granic nigdy niepowelowana poniewarz pod ten czas miedzy jnnemi wiele zdezolowanych utrusq ritus domow bozych y Dermanski z cerkwią monaster w świętey zdawna zostaiący unii juz to raz czwarty padł kozackiey na łup zajadłosci. Tak jz oo.zakonni niewiedząc dla siebie bezpieczęstwa przymuszeni byli ubogie swoje porzucic mieszkania, y podac się na dyskrecyję szczegulney Boga klemencyi.

Roku 1660. Rebelia kozacka y moskiewska w Ukrainie woyna kturzy uzurpując sobie nad buntowniczymi kozaki protekcyję w tym samym chcąc cało opanować Ukrajne straszliwe czyniąc na blizki Wołyn y na Podole exkursye miasta, wsi, dwory szlacheckie, cerkwie boze y manastery z ostatnią prawie dezolowowali ruyną ztęd następiła ze znazono do reszty gmin poporucawszy domy y mieszkania po lasach, trzeinach y niedostępnych

bagnach życie y ostatek ukrywając swoiey chudoby był przymuszony szukać dla siebie bezpieczeństwa. Który przez cały rok z niesłychanym trwałym uciemieniem oppressywie poki aż z zmiłowawszy się Bog miłosierny to nakoniec wojskom koronnym zdarzył fortune ze wódz moskiewski Szeremet znaczną wojska swego pod Czudnowem partyzę, a młody Chmielnicki pod Słobodyszczami wielką odniósł klęskę w dwóch zwyciężeni byli bataliach. // Ale to jeszcze nie ten był koniec kary Boga, nastąpiła wkrótce daleką gorszą utrapienie.

Roku 1661. Wojsk koronnych konfederacja która odstąpiwszy wodzów swoich a obrawszy sobie marszałkiem związku Swiderskiego trudno wyrazić z jaką extorsyją y zniszczeniem prawie ostatnim tych prowincji w rekompensę zatrzymanego od Rzeczy Pospolitej żołdu surowe swoje exercebantur licencye tak dalece, że co tatarska, kozacka, moskiewska, więgierska, wołoska y naostatek szwedzka przepuszciała ubogim oo. czy przepomniała dokuczyc pod przeszłe czasy hostylitas to ich dopełniła choleryzująca furja, kiedy nawet w poświęconych Bogu domach na świętych obrazach (co mówić!) w nocy okropni cyszycko³⁰ zachowanego mogła być grobach nie nałoży swoiey konserwacji dobra duchowne a osobliwie nasze (do reszty nam nie wydarte) Dermanskie te były swoiey nieszczęśliwosci demonstrować w kturych dla wykonanych milion exorbitancji już nam przychodziło do tej zakonnikom desperacji że albo zapomniało o nas sprawiedliwosc albo natura cierpiała w samey sobie waryacją.

Co mówić o następujących potem latach tatarskich, kozackich y strasznych moskiewskich rok po rok ekkursjach; domowych w oyczyźnie zamieszanych którą wszystkie wyliczać wiele by zabrakło. Dostić wyrazić że nasi antecessorowie do takowej przyprowadzeni nieraz anqusty³¹ do takowego niedostatku że przez trzydziestę zupełnych lat w ustawicznych zostając włoścogach, głobach y mizeryach zebrzą pod czas chleba kawałka nie mogli mieć w tak nieszczęśliwey monasteru Dermanskiego sytuacji tych sposobności żeby w krzywdzie wielkiej (kiedy y srożęca krwawe wojny y ciężka około nich penurya tedy świętey broniły im zelozyc) szukali sprawiedliwosci.

Po skączonych tumultach zaiasniał tandem szczęśliwie złoty oyczyźnie pokoy pod który czas supponowali zakonu oycowie że wyłchnawszy co kolwiek z kłopotów do dawney swoiey przydą kiedyz kolwiek perfekcyi coż y tu s krytych sądów swoich umartwić ich chciały boska dyspozycya że własni jch poddani przez tyli przeciąg woiennych zkozaczeni czasow haydamackie wziewszy na siebie maskary czy od antecessorów swoich zgorszeni; czy od uzurpujących sobie dobra zakonne przeciwnym złomentowanu nad słusznosc prawa wypowiedzieli jm // posłuszenstwo y cudzych zuchwale udali się szukać protekcyje ..... to jest co ym do reszty zgubiło dobra funduszową że oni dwaistym dotknięci nieszczęściem tyle nie mogli sobie dać w tym rozerwaniu rady jle zuchwałość chłopska swoiey hardosci znaleźć potrafiła protektorów. Do czego z woiennych na owczas łupów wiele im pomagały złota sposobność w tak ciężkich terminach nie odstępowała przeciez tych nieszczęśliwych oyców boska providencya która nakłoniwszy ku nim przeciwnych serca subiektów zdesperowany już prawie interest do szczęśliwego nakierował skutku albowiem z Alexander Janusz Władysławicz wojewodzie krakowski sam o sprawie dermanskiej na usilną prozbę jwmcii xiędza Cypryana Zuchowskiego Wytebskiego y Mscisławskiego biskupa a dermanskiego y dubińskiego opata jako też y całego zakonników zgromadzenia będąc dostatecznie informowany nie tylko wszelką z siebie pokazał łatwosc ale też godne z charakteru urodzenia osoby y czystym rekomendowane summieniem to jest Władysława Stoynskiego mielnickiego wojskiego, Samuela Hładowickiego grodzinskiego podstolego, Andrzeia Grochoskiego y Mikołaya Patrykowskiego, dawszy jm za pełną w tej sprawie decydowania moc wysadził

na komisię naznaczywszy jey czas y miejsce w Dubnie w swoiey ordynackiey rezydencyi ut edocet następująca tranzakcyja.

Roku 1671 d 21 juliy w Dubnie w sprawie miedzy oycami zakonu swgo Bazylego Wielkiego a poddanymi jch dermanskimi naznaczona komissya ktora przy prezencyi na ten czas jwnci xiędza Gabryela Kołędy Kyiowskiego metropolity diligentissime wiodąc do skutka swoię funkcję po roztrzęsieniu przy gromadach przytomnych suplik podanych y praw tandem jak sama chciała sprawiedliwosc y czyste remonstrowało summienie buntownicze naprzod uskrania chłopstwa oycom zakonnym iako naturalnym panom swoym winne nakazuię posłuszeństwo niesłuszne prokurowane kasuię skrypta dobr zaś to iest: Białaszowa całego a Dermania, Kunina y Korszowa mediałem części oderwanych za funduszowe dawnymi czasy od przesławnych Ostrogskich xięząt realissime wyrozumiwszy sprawiedliwą uznanię restytucję kturą zakączona szczęśliwie komissyia sam przytomny na ten czas w Dubnie xięże ręka swoią własną przy wyrazoney pieczęci podpisawszy we wszystkich approbiuę punctach.

Notandum //

A poniewarz xze jmc Alexander Zasławski czyli to nasladuiąc s.p. Władysława Dominika oycy swego ktory naypierwszy z xięząt Zasławskich targnoł się na dobra duchowne czyli tez z jnszych iakowych Bogu wiadomych przyczyn wziowszy do oycow dermanskich awersyię tey recusavit komissyji y sam prędko potym dla następujących w tym ze roku tureckich y tatarskich jnkursy z Wołhynia do Polskiey w kray bezpieczniejszy odiechał. Oycowie zakonni dziwnie takową xcia umartwieni rezolucyię jdąc świętey cierpliwosci torem do konca roku tego czekali. Tey w siebie będąc suppozycyji ze iako łaskawy pan poruciwszy fomętuiące duchy częścią następoney kary Boga przez attamanską potencyię tknięły zamachow w czym naywięcey modły kapłanow bozych pomagaię jch sprawiedliwey własności uczynic zechę restytucyę.

Tym czasem brała gorę większą poganska w Rusi potencyia y turcy straszliwe czyniąc excursyę w tych trzech prowincyach Podolu, Wołhyniu y Ukrainie przez wybierany liczny jassir ostatnią grozili dezolacyę zaczym jmm xiędz opat y kapitulni jego oycowie nie maiąc czego dłuzej czekac w Dermaniu procz chyba kaydan tatarskich monaster poruciwszy pustynię po roznych mieyscach rozpierzchnąc się musieli y tak o przywrocenie dobr zakonnych pofturnie zaczęty zpełz jnteres ktorem kiedy by nie ta calamitas dosyć zapewne by musiało.

Roku 1672 sołtan turecki wziol Kamieniec gdzie po świętych wiezdzaiąc obrazach do tey fortecy poganski odprawił tryumf a Kapłan basza w głębszą dysponowany z znaczną woyska partyię prowincyę tak Ruskiego Lwa ustraszył, ze o swoje z nim dyspictuięc całość bez ceremoniji musiał kapitułowac lewkami³² ztęd następiły znowu przez miecz y ogien straszliwe ruiny pod ktury czas jw jm xiędz Zuchowski Witebski biskup dermanski archymandryta funduszowy praw zelant wodley tym na tedy zayduięc się Supraslu widząc ze cierpliwość jego nie ma kęca a xcza jmci Alexandra Janusza deklarowana skutku obligacia.

Roku 1672 feria 4 ta post dcam conductus pasilae sollenny przeciwko // xciu jmci personalnie stanowszy czyni w grodzie Branskim manifest ktorego w oryginalnym kontenta extrackie obszernie się wyrazonę y kturę przeswietney ad trutianam³³ wzięc wolnę komissyji.

Notandum.

Tak się agitowała przez lat kilkadziesiąt o dobra zakonnę sprawa dermanska papirami tylko y z nikomych nadziei dymami (ach, z iakową zakonny oycow krzywdą Bog to sam wie!) zbywana. Kiedy nakoniec xze Alexander Janusz zachorowawszy w Polsce jn januario 1673 krotko choruięc w dwudziestym trzecim zycia wieku w samey zywey młodosci przeostatni s xięząt Zasławskich zanosił do grobu wszystkie jch w osobie swoią ozdobę.

Przecież w tym razie nie opuszczając umartwienia oycowie okazyc starali się jle moznosci u jo xiężet Wiszniewieckich jako (post extinentam ex vigili sexudineam Zasławianam) jure collationis protektorom swoych y fundatorow a zeby świętym przesławnych swoych antecessorow nie działo się krzywda jntencyom kołatali przez wszelkie sposoby prob łez usiłowania y modestyi ktorzy tandem wyrozumiawszy służne y sprawiedliwą jch desideria divine potentiae motu byli nakloneni ze jch y za exoratorow swoych przed Bogiem przyznana y ut patit w nizey wyrazonych dokumentach do dobr przywroconą odiętych.

Roku 1673 d 25 8 bris z mandatu jo xcia jmci Dymitra Korybuta Wiszniewieckiego belżkiego wwdy tak ze wjmci pana Stanisława na Koniecpolu Koniecpolskiego dolinskiego stty do dobr niesłusznie przez xsię Zasławskie odebranych jntromissia na kturę ex brachio xcia jmci beł wwdy zesłany ad fundum urodzony Dębrowski zbarski gubernator jego jmmci xsiędzu Cypryanowi Zuchowskiemu Witebskiemu biskupowi a opatowi dermanskiemu dobra zdawna do fudacyi należące to iest Biełasow cały a Kunina polowa y Korszowa połowę w moc dzierzanie y uzywanie spokojne na wieczne podaię czasy. Za tym była x. xięzniczka Teofila siostra rodzona Alexandra Janusza ostatniego xcia Ostrogo K.

Roku 1673 4 ta 9 bris w grodzie Łuckim per nobilem Konon Hreczka generałem prowidum zeznana possessia tu dopiro // (niech Panu Bogu będzie chwała) papirowę naszą nadzieie cum ..... tak długi czas martwione wzięły skutek j my przywroceni będąc do sprawiedliwej swoiey własności spokojnie czas niemały bez naymnieyszey prepedąc tych ze dobr zazywali. Od tęd czas nastąpił prawny process za expulsą wprzod z jo xsiężęty Lubomirskiem i a potym Sanguszkami.

*Центральний державний історичний архів України
у Києві. – Ф. 2072. – Оп.1. – Спр.67. – Арк.52-59.*

¹ Див.узагальнююче дослідження з теми: Корпанюк М. Слово. Хрест. Шабля (українське монастирсько-церковне, світське, крайове літописання XVI-XVIII ст., компіляції козацького літописання XVIII ст. як історико-літературне явище). – К., 2005. Незважаючи на своєрідну авторську методу, книга є, все ж, єдиним поки що прикладом дослідження даної проблематики.

² Виняток становить лише декілька досить давніх публікацій: Иерофей, арх. Историческая записка о Дерманском монастыре // Волинские епархиальные ведомости. Часть неоф. – 1873. – № 8. – С. 181-325; Голубев С. Археологическая заметка о памятниках старины, находящихся в некоторых монастырях Волынской епархии. Дерманский монастырь // Труды Киевской духовной академии. – 1876. – Т. 1. – С. 612-619; Фотинский О. Материалы для истории Дерманского монастыря // Волинский историко-археологический сборник. – Житомир, 1900. – Кн.2. – С. 243-267; його ж. Очерк из истории быта монастырских крестьян на Волыни в XVI – XVIII вв. – Житомир, 1910.

³ Годованюк О.М. З досліджень Дерманського архітектурного комплексу // Українське мистецтвознавство. – К., 1974. – Вип. 6. – С. 190-200; Мыцко И.З. Дерманский культурно-просветительный центр и его участие в идеологической борьбе на Украине (70-е годы XVI – 30-е годы XVII в.) // Федоровские чтения, 1978. – М., 1981. – С. 47-56; Вуйцик В. Дерманський монастир-фортеця (до питання про час створення) // Лавра. – Львів, 2000. – № 2. – С. 42-48, передрук: Володимир Вуйцик. Вибрані праці: До 70-річчя від дня народження. – Львів, 2004. – С. 292-299; Гуцаленко Т. Три найдавніші інвентарі Дерманського монастиря // Там само. – С. 49-52; Луц В. Інвентарні описи Дерманського монастиря XVI – XVII століття в науковому доробку Володимира Вуйцика // Волинська ікона: Дослідження та реставрація. – Луцьк,

2003. – Вип. 10. – С. 165-166; Бухало Г.В. Дерманський Святотроїцький монастир. – Дубно, 1990; Єфімчук Ф. О. Нариси історії дерманських шкіл (До 400-ліття Дерманської школи та друкарні). – Дермань, 2002; Гнатюк Л. Монастирі і храми в системі оборонних споруд середньовічної і ранньомодерної Волині // Релігія і церква в історії Волині. Збірник наук. праць / Під ред. В.Собчука. – Кременець, 2007. – С. 240-241.

⁴ Лопачька Н.М. Дерманський монастир та міжконфесійна боротьба на Волині в кінці XVI – першій половині XVII століття. – Автореф. дис. канд. іст. наук: 09.00.11 / Національний ун-т "Острозька академія". – Острог, 2007.

⁵ Лопачька Н.М. Культурно-просвітницька та видавнича діяльність Дерманського монастиря в другій половині XVI – першій третині XVII століття // Наукові записки Національного університету "Острозька Академія": Історичні науки. – Острог, 2004. – Вип. 4. – С. 230-236; Її ж. Дерманський монастир та міжконфесійна боротьба на Волині (друга половина XVI – перша половина XVII століття) // Там само. – Острог, 2006. – Вип. 6. – С. 101-112; Її ж. Проблеми становлення та організації Дерманського Сято-Троїцького монастиря на Волині (друга половина XVI – перша половина XVII століття) // Література та культура Полісся: Сторінки історії і культури Полісся та України в сучасному висвітленні. – Ніжин, 2005. – Вип. 28. – С. 195-201; Її ж. Особливості управління та господарсько-адміністративного влаштування Дерманського Святотроїцького монастиря на Волині в XVI – XVII ст. // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім.М.Коцюбинського. Серія: Історія. Зб. наук. праць. – Вінниця, 2005. – Вип. 9. – С. 23-26.

⁶ Відомою є давня праця про монастир Малевича, яка друкувалася на сторінках "Волинських єпархиальних ведомостей". Див також сучасні дослідження С.Горіна. – Горін С. Жидичинські архимандрити Балабани // Записки Наукового Товариства імені Шевченка. – Т. 251. – Львів, 2006. – С. 112-161; його ж. Архимандрити Жидичинського Миколаївського монастиря в 40-х рр. XVII сторіччя // Дрогобицький краєзнавчий збірник. – Вип. X. – Дрогобич, 2006. – С. 675-581; його ж. Архимандрит Жидичинського Миколаївського монастиря Йосиф Баковецький (1626-1632) // Релігія і церква в історії Волині. Збірник наук. праць / Під ред. В.Собчука. – Кременець, 2007. – С. 86-96.

⁷ Наукова література про діяльність Мелетія Смотрицького на Волині є досить відомою. Вкажемо лише, що найновіші матеріали в дослідженні проблеми опублікував М.Довбищенко. – Див.: Пам'ятки. Архів Української церкви: Документи до історії унії на Волині і Київщині кінця XVI – першої половини XVII ст. / Упор. М.В.Довбищенко. – Вип. 1. – К., 2001. Варто пам'ятати також і про забуту, але дуже цінну статтю М.Трипольського: Трипольский Н. Дерманский архимандрит Мелетий Смотрицкий, его сочинения и надгробная надпись на его могиле в Дермани // Волинский Историко-Археологический Сборник. – Вип. 1. – Почаев-Житомир, 1896. – С. 1-7. Цікавими в останньому контексті є листи митрополита Йосифа Рутського у Рим 2.08.1634 р., а також папського нунція в Речі Посполитій Віцекомеса до кардинала Барберіно 28.03.1635 р., в яких засвідчене чудо в Дермані, що сталося після смерті Мелетія Смотрицького. – Monumenta Ucrainae Historyka. – Vol.XI. – Romae, 1974. – P.91-94, 133-136.

⁸ Biblioteka ordynacyi Krasieńskich. Muzeum Konstantego Swidzińskiego. – Warszawa, 1876. – T.2. – S. 201-202.

⁹ Гуцаленко Т. Три найдавніші інвентарі Дерманського монастиря // Лавра. – Львів, 2000. – № 2. – С. 49-52.

¹⁰ Описи Острожчини другої половини XVI – першої половини XVII ст. / Упор. В.Атаманенко; Ред. Л.Винар. – Острог, 2004. – С. 43-46.

¹¹ Володіння князів Острозьких на Східній Волині (за інвентарем 1620 року) / Переклад, упорядкування і передмова Ірини Ворончук. – Київ-Старокостянтинів, 2001. – С. 117.

¹² Описи Острожчини другої половини XVI – першої половини XVII ст. / Упор. В.Атаманенко; Ред. Л.Винар. – С. 155-163. Оригінал джерела зберігається в фонді “Архів Сангушків” Краківського державного архіву.

¹³ Там само. – С. 329-333.

¹⁴ Див.: Мицько І.З. Острозька слов'яно-греко-латинська академія (1576-1636). – К., 1990. – С. 87; Тимошенко Л. Берестейська унія 1596 р. – Дрогобич, 2004. – С. 183.

¹⁵ У листі князя Владислава Заславського від 20.02.1630 р. на підтвердження прав Мелетія Смотрицького на Дерманський монастир сказано, що ці права надав йому померлий київський воєвода Олександр Заславський. – Див.: Пам'ятки. Архів Української церкви: Документи до історії унії на Волині і Київщині кінця XVI – першої половини XVII ст. / Упор. М.В.Довбищенко. – № 217. – С. 184.

¹⁶ Див. про його номінацію лист митрополита Йосифа Рутського 1634 р., який уміщує розпорядок і правила життя монастирської братії: Пам'ятки. Архів Української церкви: Документи до історії унії на Волині і Київщині кінця XVI – першої половини XVII ст. / Упор. М.В.Довбищенко. – № 270. – С. 223-224. Про Яна Дубовича див.: Скрутень Й. Життєписи Василян (Виймок з рукописного збірника митр. Льва Кишки) // Записки Чина Св.Василя Великого. – Жовква, 1925. – Т. I. – Вип. 2-3. – С. 285-286; Słownik polskich teologów katolickich. – Т.1. – Warszawa, 1981. – S. 432; Wagilewicz D.J. Pisarze polscy Rusini / Do druku przygotował i przedmową poprzedził R.Radyszewskij. – Przemyśl, 1996. – S. 54-60; Stradomski J. Spory o “wiarę grecką” w dawnej Rzeczypospolitej. – Kraków, 2003. – S. 53, 85, 92, 101, 104, 117, 129, 132, 133, 212, 222, 224, 228, 229, 249, 250, 253, 255, 256, 267. Відомо також про його конверсію в римо-католицизм. Проте існують документальні свідчення про те, що він залишився уніатом. – Пам'ятки. Архів Української церкви: Документи до історії унії на Волині і Київщині кінця XVI – першої половини XVII ст. / Упор. М.В.Довбищенко. – № 353. – С. 279; Лопачька Н.М. Дерманський монастир та міжконфесійна боротьба на Волині в кінці XVI – першій половині XVII століття. – Автореф. дис... канд. іст. наук. – С. 15.

¹⁷ Так у тексті.

¹⁸ У тексті еітам.

¹⁹ Так у тексті.

²⁰ Так у тексті.

²¹ Так у тексті.

²² Так у тексті.

²³ Так у тексті.

²⁴ Так у тексті.

²⁵ Так у тексті.

²⁶ Так у тексті.

²⁷ Так у тексті.

²⁸ Так у тексті.

²⁹ Так у тексті.

³⁰ Так у тексті.

³¹ Так у тексті.

³² Так у тексті.

³³ Так у тексті.

Михайло Довбищенко.

Рукописна "Хроніка Дерманського монастиря" (1511-1673 рр.).

У статті публікується рукописне джерело, віднайдене в маєткових документах монастирського архіву, який зберігається у Центральному державному історичному архіві України у Києві. У вступній частині публікації подано коротку історіографію історії монастиря, огляд публікації джерел та охарактеризовано інформативний потенціал рукопису. Його текст подається мовою оригіналу (старопольська мова з вкрапленнями латинської).

Mykhailo Dovbyshchenko.

The Manuscript "Chronicle of Derman Monastery" (1511-1673 A.D.).

The article consists of the publication of a hand-written source, discovered in the patrimonial documents of the monastery's archives kept in Ukraine's State Central Historical Archive in Kiev, and the introductory note. In the latter the author presents a short historiography of the monastery's past, a review of the published sources, and characterizes the informative potential of the manuscript, which text has been published in the original (its language being Old Polish with insertions in Latin).